

TEMEL EĞİTİMİN I. ve II. KADEMESİNDE UYGULANAN PROGRAMLAR VE HAZIRLANACAK YENİ PROGRAMLA İLGİLİ BAZI ÖNERİLER

Doç. Dr. Adil ÇAĞLAR (*)

Temel eğitim, bir eğitim sisteminin temelidir. Bu sistemin varlığını sürdürebilmesi temel eğitimin işlevlerini yerine getirebilmesine büyük ölçüde bağlıdır. Temel eğitimde bu gücü yaratan kaynaklardan, şüphesiz, en önemlilerinden biri eğitim programıdır.

Okul öncesi eğitim döneminin de temel eğitimle zorunlu ilişkisi gözönüne alınırsa, temel eğitim dönemi kabul edilen 5-14 yaş dönemi öğrencilerine uygulanan programlar, Okul Öncesi Eğitim Programı, Altı Yaş Grubu Programı, İlkokul Programı, İlköğretim Okulu Kılavuzu, Ortaokul Programı olmak üzere dört program bir kılavuzdur.

Okul Öncesi Programı 1989 yılında, Altı Yaş Grubu Programı 1985 yılında, İlkokul Programı 1968 yılında, İlköğretim Okulu Kılavuzu 1983 yılında kabul edilmiştir. Ortaokul Programı ise 1957 yılından 1987 yılına kadarki yıllar içinde kabul edilen ders müfredat programlarının bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Kabul tarihleri açısından bakıldığında programlar birbirinden çok farklı dönemlerin ürünüdür. Bu farklılık temel eğitimde programın bütünlüğünü zedeleyen bir durumdur.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Temel Eğitim Okulu kavramı 2842 Sayılı Yönetmelik'te İlköğretim Okulu olarak değiştirilmiştir. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilk beş sınıf temel eğitimin I. kademesi, son üç sınıf II. kademesi olarak adlandırılmıştır, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "ilköğretim okulu ana sınıfı ilkokul ve ortaokuldan oluşur" hükmü getirilmiş (Tural, 1988, s. 163). 1992 yılında yürürlüğe giren İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde zorunlu eğitim 6-14 döneminden 5-15 dönemine kaydırılmış, ortaokulu ilkokuldan kategorik olarak ayırarak "ilkokula dayalı üç yıllık eğitim-öğretim yapan okul" olarak tanımlanmıştır. Bu örnekler de gösteriyor ki, ülkemizde hâlâ bugün ilköğretim daha kavram ve yaş dönemi olarak yerli yerince oturtulmuş, açıklığa kavuşturulmuş değildir.

(*) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Yıllardan beri özellikle 1950'li yıllardan bu yana "hayata dönük temel eğitim" hedefi resmi belgelerde ısrarla belirtilmesine rağmen gerçekleştirilmesi için somut adımlar atılmamıştır. Nitekim IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Ortaokul Programı ile ilgili düzenlemeler yapılacağı, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaokulların teorik eğitime dönük eğitim verdiği (Tural, 1988, s. 228), DPT'nin 1987 yılı programında ilköğretim okullarının isteneni vermediği (s. 334), İlköğretim Okulu Kılavuzu'nda ilkokulların ezberci, pasif öğrenciler yetiştirdiği (s. 15) tespitleri yapılmıştır. Yine aynı konuda III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 741. sayfasında, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 207. sayfasında, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 156. sayfasında, 10. Milli Eğitim Şûrası'nın 27-28. sayfasında, 11. Milli Eğitim Şûrası'nın 84. sayfasında, 12. Milli Eğitim Şûrası'nın 82. sayfasında bu konu ile ilgili görüşler ortaya atılmasına rağmen gerekli düzenlemeler yapılmamıştır.

1963 yılından bu yana sekiz yıllık temel eğitim okulu yürürlüktedir. 1973 yılında yatılı bölge okulları olarak hayata geçirilen bu okullar bugün '2571'e ulaşmıştır. Uygulanmasından bugüne 19 yıl geçmesine rağmen 1983 yılında yürürlüğe giren İlköğretim Okulu Kılavuzu'nda 1985 yılında ilkokul ve ortaokul programları bütünleştirilerek ilköğretimde program bütünlüğü sağlanacak, 1955'te 8 yıllık zorunlu eğitim yürürlüğe girecek hedefi (s. 14-16) hâlâ boşluktadır. Bu yıl yürürlüğe giren İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde de ilköğretimin hayata hazırlayan bir eğitim kademesi olması gerekliliği üzerinde ısrarla durması, bu konuda bir arpa boyu yol gittiğimizin bir başka göstergesidir.

Okul yapısı açısından konuya bakılırsa aynı durum sözkonusudur. İlköğretim okulları bünyesindeki ortaokullar ve bağımsız ortaokullar İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olmasına rağmen liselerin bünyesinde bulunan ortaokullar Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Bu okullarda teftiş değerlendirme farklı bir anlayışla yapılmaktadır. Kısaca 1992 yılında ilköğretimde program bütünlüğü sağlanamadığı gibi yönetim, sistem, teftiş ve değerlendirme bütünlüğü de yeterince sağlanmış değildir. İlköğretimin örnek okulları olması gereken ilköğretim okulları mevcut halleriyle bağımsız ilkokullardan ve ortaokullardan daha çok probleme sahiptir (Çağlar, 1991, s. 258).

Bakanlığın örgütlenme yapısı da ilköğretimdeki program karmaşasını arttıran niteliktedir. Program yapma, değiştirme, değerlendirme çalışmaları Talim ve Terbiye Kurulu'nun en önemli görevleri arasında yer alır. Ancak son yıllarda Talim Terbiye Kurulu, Bakanlık teşkilat yapısında sahip olması gereken ağırlığa sahip değildir. Bunun yanında görevleri arasında eğitim sistemi ile eğitim-öğretim plan ve programlarının esaslarını tespit etmek ve uygulamalarını değerlendirmek, ilk ve orta dereceli okul programlarını incelemek ve onaylamak gibi faaliyetler olan Eğitim-Öğretim Yüksek Kurulu ortaya çıkmıştır. Bu da iki kurum arasında yetki karmaşasına yol açmakta ve programların yenilenmesinde olumsuzluklar yaratmaktadır.

Programların fonksiyonel bir bütünlüğe kavuşturulamamasının bir diğer nedeni de okullar ve bakanlık arasındaki dikey ve yatay iletişimin yeterli düzeyde olmamasıdır. Üst kademelerde yapılan program geliştirme çalışmalarını bizzat uygulayan alt kademelerden yeterli katkı gelmediğinden amaçlanan hedeflere ulaşılamamaktadır. Okullar arası deneyim aktarımı da neredeyse hiç düzeyinde olması bu olumsuzluğu pekiştirmektedir.

Bugün Türk eğitiminde önemli bir problem olarak yaşanan başarısızlığın sebeplerinden biri programların yeterince işlevsel olmamasıdır. Örneğin Akbıyık'ın yaptığı araştırmaya göre öğretmenlerin % 21.3'ü başarısızlığın nedenlerinden biri olarak programları göstermektedir.

Temel eğitim döneminde kullanılan programlar incelendiğinde bu programların tek tek eksiklerini gidererek program ihtiyacını karşılamak mümkün değildir. Bu eğitim döneminin çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir programa ihtiyaç vardır. Bir başka deyişle, hazırlanması artık zorunluluk haline gelmiş yeni program, tamamlanması gereken bir yapı değil, yeniden kurulması gereken bir yapıdır..

Programlar

1. Okul Öncesi Eğitim Programı, 1989 yılında kabul edilmiştir. Programla ilgili açıklamalar, amaçlar, ilkeler, günlük faaliyet çizelgeleri, örnek ünite listesini içeren bölümlerden meydana gelmiştir.

2. Altı Yaş Grubu Programı, 1985 yılında kabul edilmiştir. Programla ilgili açıklamalar, zaman çizelgesi, ders listesi, üniteler, değerlendirme çalışmaları, eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılacak araç ve gereçler, programın uygulanması ile ilgili müfettiş ve öğretmenlere tavsiyeler başlıklarından oluşmuştur.

Program günde 270 dakikalık bir faaliyet öngörmektedir. II. yarıyıldaki ilkokuldaki günlük zaman çizelgesine uymayı öngörmektedir. Üniteler ve ders listeleri ilkokul programındaki birinci sınıf üniteleri ve dersleriyle büyük bir benzerlik göstermektedir.

3. İlkokul Programı, 1968 yılında kabul edilmiştir. Anayasada eğitim, Türk Milli Eğitimi'nin amaçları, Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkeleri, ilköğretimin amaçları, ilkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri, programın uygulama ilkeleri, programın uygulanmasında kullanılacak metot ve teknikler, planlama, programın uygulanmasında kullanılacak araç ve gereçler, ders listesi, müfredat programları, zamanın kullanılması, birleştirilmiş sınıflar, çocuğun büyümesi ve gelişmesiyle ilgili açıklamalar bölümlerinden oluşmuştur.

4. İlköğretim Okulu Kılavuzu, 1983 yılında uygulamaya konmuştur (sekiz yıllık temel eğitimin yasalastığı ve yatılı bölge okullarında yürürlüğe girdiği 1973 yılından

on yıl sonra). Anayasa'da eğitim Milli Eğitimin amaçları ve temel ilkeleri, Temel Eğitim Projesi, ilköğretim okulu, iş eğitimi dersi müfredat programı ve ekler bölümlerinden oluşmuştur.

Kılavuzun 37-49 sayfaları arasındaki oniki sayfalık bölüm kılavuzun en önemli kısmıdır. İlköğretim okulunun amaçları, ilkeleri, program modeli, ders dağıtımı, planlar, değerlendirme ilkeleri bu bölümde yer almıştır. Diğer bölümler Temel Eğitim Projesi'nin tanıtılması, İş Eğitim Programı ve İşlik Yönetim Kılavuzu, İlköğretim Okulu Rehberlik Kılavuzu ve bu konu ile ilgili resmi belgelerden meydana gelmiştir.

Programda ana sınıfı 1., 2. ve 3. sınıflarda Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi ve Çevre Etkinlikleri, 4., 5. sınıflarda Temel Bilgi Becerisi ve İş Etkinlikleri, 6., 7. ve 8. sınıflarda genel bilgi beceri ve iş hayatına yönelen etkinlikler öngörülmüştür.

Mevcut ilkokul ve ortaokul programlarından farklı olarak 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflara altışar saat iş dersi konmuştur.

Ortaokul Programı: Belli bir kabul tarihi yoktur. Anayasada eğitim, ilköğretimin amaç ve görevleri, ortaokulun eğitim ve öğretim ilkeleri, ders listesi ve zaman çizelgeleri, ders müfredat programları bölümlerinden oluşmuştur. Mevcut haliyle iç tutarlılığı olan bir program yapısına sahip değildir. Daha çok 1957 ile 1987 tarihleri arasında kabul edilen ders müfredat programlarının derlemesi niteliğindedir. Ders müfredat programlarının düzenlenmesi de kabul edildiği tarih ve dönemin eğitimine göre kimisi ünite esasına, kimisi konu esasına göre düzenlenmiştir.

İkibin yılına yedi yıl kala Avrupa ile bütünleşmek, dünyaya açılmak, bağımsızlığına yeni kavuşan Türk Cumhuriyetlerine özellikle eğitim alanında model olmak savındaki Türkiye'nin eğitimin en temel problemlerinden biri olan program sorununu halledememiş olması daha da önemlisi oldukça önemli bir zaman gerektiren bu alanda bugünden ciddi çalışmaların başlatılmamış olması düşündürücü bir durumdur.

Türkiye koşullarında bir siyasi iktidarın ortalama ömründen daha uzun sürecek böyle bir çalışmaya, siyasi başarı kaygısını bir yana bırakarak zaman geçirilmeden başlanmalıdır.

Hazırlanacak Programla İlgili Bazı Öneriler

Ülkemizde 1987-88 verilerine göre temel eğitim kademesinde 7104635 öğrenci, 263934 öğretmen, 56646 okul binası vardır. Merkezi bir programla bu büyüklükteki bir sistemin ihtiyaçlarını karşılamak mümkün değildir. Yeni program genel amaçları, temel ilkeleri ortaya koymalı, bu amaçlar, ilkeler ışığında bölgesel alt programlarla desteklenmelidir.

İlköğretim okullarının ayırıcı niteliği olan "hayata dönük"lüğünü karşılayan iş dersleri hem süre hem içerik hem de uygulama mekanlarının yetersizliği yüzünden yetersiz kalmaktadır (Doğan, 1988, s. 168). İlkokul 4. ve 5. sınıflarda öngörülen "iş etkinlikleri"nin ortaokul 1., 2. ve 3. sınıflarda öngörülen "iş hayatına yönelten etkinlikler" in okul yapısı bütünüyle gözönüne alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

"İş hayatına yönelten etkinlikler" in bir başka boyutu da mesleğe yöneltme çalışmalarını daha işlevsel hale getirmektir. Oysa mevcut programlarda ve Kılavuzda bu konuya gereken ağırlık ve önem verilmemiştir. Bu alanda ortaya konanlar yetersiz ve tutarsızdır (Akbıyık, 1985, s. 207). Nitekim Bilgin'in yaptığı araştırmaya göre ilköğretim okullarında öğretmenlerin % 13.5'inin okullarında hiç rehberlik çalışması yapılmıyor görüşünü belirtmeleri konumuz açısından rehberlik hizmetlerine duyulan ihtiyacın somut bir göstergesidir.

İş hayatına yönelten etkinlikler, okulun bulunduğu çevreden soyutlanamaz. İlköğretim Okulu Kılavuzu'nda ve diğer programlarda okulun çevre ile nasıl bütünleşeceği ilgili temel ilkeler ve yaklaşımlar belirtilmiş değildir. Nitekim bu amaçla kurulmuş ilköğretim okullarında Bilgin'in yaptığı araştırmaya göre okul yöneticilerinin % 17'sinin, öğretmenlerin % 24'ünün çevre olanaklarından hiç yararlanılmıyor, demeleri bu eksikliğin ve ihtiyacın bir göstergesidir (Bilgin, 1988, s. 91).

Sosyal, kültürel etkinlikler, eğitsel kol çalışmaları ilköğretimin ayrılmaz bir parçasıdır. Mevcut programlar bu alanda yeterli açıklığa sahip değildir. Okul başarısı, öğretmen kanaati dışında ders başarısına indirgenmiştir. Yeni program bu tür faaliyetleri daha sistemli ve pratikçe aktarılabilir şekilde formüle etmek, öğrencinin değerlendirilmesinde kullanılabilmesi için ilkeler getirmelidir.

Özel eğitim mevcut programlarda geçince değerlendirilmemiş bir konudur. Yeni programda özel eğitim daha sistemli ve kalıcı ilkelere bağlanmalıdır.

Ortaokul programı başta da belirtildiği gibi program bütünlüğünden yoksun bir belgedir. Dersler arasında geçişler, konu, amaç birliği yeterince kurulamamıştır. Müfredat programlarındaki konuların bir çoğu eskimiştir. Aynı şekilde ilkokul programı da yirmi dört yıldır uygulanan bir programdır. Onun da bazı konuları eskimiştir. İlkokul 1, 2, 3. sınıfların ders konuları ile 4., 5. sınıf ders konuları arasında gereksiz tekrarlar vardır. Hele ilkokul programındaki ders konuları ile ortaokul programındaki ders konuları büyük ölçüde birbirinin tekrarı niteliğindedir. Her üç program da çerçeve program olmasına rağmen çok ayrıntıya girmiştir. İlkokul 4., 5. sınıfta mihver ders olarak gözüken Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler dersleri ifade ve beceri derslerine mihverlik yapacak bir bütünlüğe sahip değildir. Yine aynı programlarda zaman içinde yapılan değişikliklerde program bütünlüğü ve felsefesi gözönüne alınmadığı için program "yamalı bohça" ya dönmüştür. Buna en dikkat çekici örnek, 1986 yılında kabul edilen "Atatürkçülükle İlgili

Konular" bütün derslerin müfredat bütünlüğünü bozmuştur. Yeni program hazırlanırken bu ve benzeri olumsuzlukların giderilmesi gerekir.

Teknoloji eğitimi, çevre eğitimi, çağdaş eğitimin üstünde durduğu ana konulardır. Mevcut programlar bu alanlarla ilgili açıklımlara sahip değildir.

Ölçme ve değerlendirme eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Mevcut programlar bölgelere, derslere, öğrencilere göre daha da zenginleştirilmeli ve kullanışlı uygulamalara imkan sağlamalı ve bu konuda uygulamalı seçenekler getirmelidir.

KAYNAKLAR

- Çağlar, Adil. "İlköğretim Okulu Uygulaması ve Bazı Öneriler". Eğitimde Nitelik Geliştirme. Kültür Koleji Yayınları No: 1, İstanbul, 1991.
- Karagöz, Süleyman; Eleanor K. Green. Yeni İlkokul Programı Taslağı ve Ünite Çalışmaları. MEB Yayınları, Ankara, 1965.
- Karagöz, Süleyman. (H2) Program Geliştirmede Rehberlik. MEB Yayınları, Ankara, 1965.
- Karagözoğlu, A. Galip (H2) Program Taslağı ile İlgili Açıklamalar ve Örnekler. MEB Yayınları, Ankara, 1966.
- Kısakürek, M. A. ve arkadaşları. İlkokul Programı ve Öğretim Yöntemleri A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.
- Kocaoluk, Fatma ve Mehmet Şükrü (Der.) İlkokul Programı ve Beş Sınıfın Yıllık Planı. Kocaoluk Yayınları, 15. Basım, İstanbul, 1988.
- MEB. Okulöncesi Eğitim Programı. 21 Ağustos 1989 tarihli 2293 Sayılı Tebliğler Dergisi.
- MEB. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. 9 Mart 1992 tarihli 21166 Sayılı Resmi Gazete.
- MEB. Ortaokul Programı. Ankara, 1988.
- MEGSB. İlköğretim Okulu Kılavuzu. Ankara, 1983.
- Özçelik, Durmuş Ali. Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yöntemi). ÖSYM Yayınları, Ankara, 1987.
- Özsoy, Yahya. Yeni İlkokul Programını Nasıl Uygularım. TEK Temel Eğitim Kitapları, Ankara, 1968.
- Tural, Nejla. Planlı Dönemde Temel Eğitim ve Lise Seviyeli Eğitimin Yeniden Düzenlenmesiyle İlgili Politikalar ve Uygulamalar. DPT Yayınları, Ankara, 1988.
- Varış, Fatma. Eğitimde Program Geliştirme -Teori ve Teknikler-. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1988.